

ชื่อ

นางสาวชลพรรณ ดวงนภา

วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาวัฒนธรรมศาสตร์

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง

การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด

(The Utilization of Buddhist Economic Principle in Cultural Forest Management
for Community Social and Economic Development in Trat Province)

บทคัดย่อ

ป่าไม้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิต ทั้งมนุษย์ พืชและสัตว์ต่างพึ่งพาอาศัยป่าซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารและเป็นแหล่งกำเนิดของความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งยังช่วยรักษาความเจริญของประเทศทั้งด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม ปัจจุบันทั่วโลกประสบปัญหาการลดลงของป่าไม้รวมทั้งประเทศไทยด้วย สำหรับพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดตราดนั้น พบว่า ในปี พ.ศ.2547 พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดตราดมีจำนวนมากกว่าในปี พ.ศ.2543 จำนวน 28.2 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 1 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2507 กลับพบว่าพื้นที่ป่าไม้ ในปี พ.ศ.2547 นั้น เหลือน้อยกว่าในปี พ.ศ.2507 ถึงร้อยละ 31.57 จากเดิมที่มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 65.8 ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และองค์ความรู้ของการจัดการป่าวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาแนวทางการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดตราด

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม ทำการเลือกพื้นที่ในการวิจัยแบบเจาะจง โดยเป็นพื้นที่ที่มีการจัดการป่าวัฒนธรรมในจังหวัดตราด จำนวน 6 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีป่าชายเลน 3 หมู่บ้าน และป่าบก 3 หมู่บ้าน ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจากภาครัฐ เอกชน และชุมชน จำนวน 204 คน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประเมินผลการจัดกิจกรรม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธี Investigator Triangulation

ผลการวิจัยพบว่า ป่าวัฒนธรรมในจังหวัดตราดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและในที่สาธารณะประโยชน์ การจัดการป่าวัฒนธรรมมักกระทำด้วยการปลูกป่าเป็นสำคัญ โดยทำการปลูกป่าชายเลนก่อนป่าบก โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนาถุ้งของนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่น จากการให้สัมปทานของภาครัฐ และจากการกัดเซาะชายฝั่งจากคลื่นลมทะเล จนส่งผลกระทบต่อทรัพยากรชายฝั่งลดลง สำหรับพันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูกป่าชายเลนนั้นในอดีตมีการปลูกไม้หลายชนิดซึ่งชุมชนเก็บหามาจากพื้นที่ป่านั้น ๆ ต่อมาได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากกรมป่าไม้ ปัจจุบันนิยมปลูกไม้โกงกางเนื่องจากมีรากยึดแน่นสามารถป้องกันการกัดเซาะของคลื่นลมทะเลได้ดี ส่วนการปลูกป่าบกในอดีตนั้นเป็นการเข้าร่วมโครงการพัฒนาป่าชุมชนของกรมป่าไม้ แล้วจึงพัฒนามาเป็นการปลูกป่าเพื่อป้องกันการบุกรุกจากนายทุน ปัจจุบันการปลูกป่าบก มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไม้ไปขายหารายได้จัดเป็นสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ที่เจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ นำไปพัฒนาชุมชนและตั้งเป็นกองทุนในการจัดการป่า พันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูกป่าบกมักเป็นไม้เศรษฐกิจ ในอดีตได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและกรมป่าไม้ การจัดการป่าใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ชุมชนตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนรวม มีการตั้งกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่า อนุญาตให้นำไม้ไปสร้างหรือซ่อมแซมบ้าน วัด โรงเรียน และสถานที่ราชการ โดยมีการปลูกป่าทดแทน ให้ชุมชนเก็บหาพืชผัก สมุนไพร สัตว์น้ำ และให้สมาชิกปลูกพืชแซม

ในพื้นที่ป่าบก สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง มีการจัดการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ระบบนิเวศโดยสร้างวิทยาการท้องถิ่นและมัคคุเทศก์น้อย จัดที่พักโฮมสเตย์ นำรายได้ไปเป็นกองทุนในการจัดการป่าโดยมีภาคเอกชนร่วมสมทบ ส่วนป่าบกมีการตัดไม้ขายนำรายได้ไปเป็นทุนในการปลูกป่าทดแทน และจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิก

สำหรับแนวทางการจัดการป่าวัฒนธรรมโดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราดนั้น เป็นการดำเนินงานโดยยึดหลักพุทธศาสนา 4 ประการ คือ

- 1) อุฏฐานสัมปทา คือ การหาเป็น ชุมชนร่วมมือร่วมใจกันวางแผนการจัดการป่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในชุมชน
- 2) กัลยาณมิตตตา คือ การสร้างคนเป็น มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อร่วมกันบริหารจัดการป่า

3) สมชีวิตา คือ การใช้เป็น ชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าตามความจำเป็นโดยคำนึงถึงความยั่งยืน รายได้นำไปจัดตั้งเป็นกองทุนในการจัดการป่าและกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ที่เจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ และจัดตั้งเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชน

4) อารักขสัมปทา คือ การเก็บเป็น ชุมชนร่วมกันดูแลรักษาป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการจัดการป่าวัฒนธรรมนั้นเป็นการวางแผนการปรับปรุงเทคนิควิธีการผลิต การแปรรูปผลผลิตที่ได้จากป่าและการหาค่าจำหน่ายผลผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและทำให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้น

โดยสรุป การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด เป็นการดำเนินงานโดยใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ มีความร่วมมือร่วมใจในการจัดการป่าวัฒนธรรมจนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้นและมีความอยู่ดีกินดีอย่างถ้วนหน้าเสมอภาคกัน

ABSTRACT

Forests are substantially important to the existence of all living creatures. Humans and animals alike must rely on forests which are the sources of water and birth of biological diversity. Forests' also bolster the development and advancement of the nation's environment, economy and society. Currently Thailand and the entire world are facing problems of deforestation. In 2004 forest area in Trat Province in Thailand increased by 28.2 square Kilometers or about 1% more than in 2000. But the total forest area in 2004 was lower by 31.57% compared to 1964. The problems of deforestation in Trat province has led the researcher to study the origin, history and management of cultural forests and the study of utilizing Buddhist economic principles in the management of cultural forests to develop the local economy of communities in Trat province

A qualitative research methodology was applied with purposive sample of 6 villages that applied cultural forest management in Trat province The villages studied were classified as 3 villages that managed mangrove forests, and 3 villages that managed terrestrial forests. The sampling group comprised of 204 individuals who were purposively chosen by selecting credible individuals with knowledge and practical experience from government, private sectors and the general public. Field data was collected from surveys, observations, workgroup sessions, evaluations and investigator triangulation to verify the data.

The research found that cultural forests in Trat Province are located in areas of national forest and public benefit. The management of cultural forests is often done with cultivation and mangrove forests are planted before terrestrial forests. Encroachment is the main cause of deforestation which comes from shrimp farms of entrepreneurs, politicians and from wrong government concessions. Natural causes include sea breeze and waves affecting shorelines and decrease in coastal resources. In the past many species of trees planted to afforest mangrove forests were collected from availability within the local community, but now many diverse species of plants are supported by the Department of Forestry. Popular species include "mai gohng-gaang" or "rhizophorace trees" which have deep roots and are an effective deterrent against the scour of waves and sea breeze. Terrestrial afforestation in the past was developed as a joint project of the Department of Forestry and local communities. The project gradually developed to prevent the

encroachment of capitalists. Currently terrestrial afforestation is intended to create funds from sales of timber and forest products. Proceeds from the funds would be used provide benefits to the elderly, the ill, the disabled, to community development and to provide the funds needed to manage cultural forests. The trees planted are mostly species that can be used as timber and can be transformed into economic value. In the past, afforestation received support from the community and from the Department of Forestry. Afforestation of two cultural forests used Buddhist economic principles and community rules were defined so that the public can benefit from forest use. Local citizens are allowed to use the wood to build or repair homes and maintain public places such as schools and government offices. Afforestation compensates the community in many ways. Community members can collect herbs, animals and aquatic animals for food and growing short cycled plants and vegetation between trees. Mangrove forest conservations increases natural resources, aquatic wildlife, promotes a health eco-system, create rest areas and home stay. Allocation of funds from cultural forest management with cooperation from private sectors can provide funds from sales of timber, forest by-products which are used to provide benefits to community members in the form of medical treatment.

Guidelines for cultural forest management by use of Buddhist economics-principle for community economic development in Trat Province is undertaken by trust in Buddhism faith. Faith in Buddhism helps the community to recognize the value and importance of forestry and promotes cooperation in the management of cultural forests. By following 4 principles of Buddhism;

1) “ut-taan-sam-bpa-taa” or “the achievement of persistent effort” where the people in the community are diligent and hardworking. The people are united in collaboration to confederate plans to utilize the resources of the community to create the highest benefit.

2) “gan-la-yaa-na-mit-taa” or “to be in company of good friends” is to socialize and work together as a team to manage the forest.

3) “som-chee-wi-dtaa” or “balanced livelihood” is to have a contented life. Have sufficiency and appropriate to their position or needs. Utilize forests resources as necessary. Consider sustainability and equality. Create revenue to establish funds to manage community forests and welfare fund to help the elderly,

the ill, and the disabled and establish a fund for community development.

4) “aa-rak-ka-sam-bpa-taa” or “the achievement and protection” is to recognize the importance of saving products or earnings. Uniting to maintain cultural forests to create an abundance of resources so that the community can use the sustainable benefits. The economic development of communities by the management of cultural forests is a process that requires planning techniques to improve the methods of production, processing and distribution of forest by-products. Good planning and technique will increase the value of product output and increase the economic benefit for the community.

In conclusion, The utilization of Buddhist economic principle in cultural forest management for community social and economic development in Trat province is a process that utilizes Buddhism as an instrument to repose the trust and faith of the people. When community members realize the value and importance of forest resources, unity and coordinated participation will be created which will eventually bring benefits to the community in the form of higher incomes, higher quality of life and equality.

บทสรุปผู้บริหาร

บทนำ

ป่าไม้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิต ทั้งมนุษย์ พืชและสัตว์ต่างพึ่งพาอาศัยป่าซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารและเป็นแหล่งกำเนิดของความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยสร้างความชุ่มชื้น ลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ รักษาความสมดุลของระบบนิเวศธรรมชาติ ให้อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนเป็นสิ่งช่วยก้ำจุนความเจริญของประเทศ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม

ปัจจุบันทั่วโลกประสบปัญหาการลดลงของป่าไม้ โดยพบว่า ในปี พ.ศ.2540 ทั่วโลกยังคงมีป่าไม้เหลืออยู่เพียง 3,500 ล้านเฮกเตอร์ ในจำนวนนี้ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นป่าเขตร้อน ป่าไม้ที่ยังคงเหลืออยู่ส่วนใหญ่เป็นป่าธรรมชาติและกึ่งธรรมชาติ จึงมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่เป็นป่าเศรษฐกิจหรือป่าปลูกและประมาณกว่าครึ่งเล็กน้อยของเนื้อที่ป่าไม้ของโลกนั้นอยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมักมีอัตราการทำลายป่าในอัตราสูง และนอกจากนั้นยังพบว่า ในปี พ.ศ.2544 ป่าไม้ทั่วโลกถูกทำลายลงหรือมีสภาพเสื่อมโทรมลงเป็นอย่างมากถึงประมาณร้อยละ 80 ส่วนที่ยังคงเหลืออยู่และที่มีความสมบูรณ์เพียงพอนั้นมีไม่มากนัก โดยกระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก เช่น แถบลุ่มแม่น้ำอะเมซอนในอเมริกาใต้ แคนาดา แอฟริกากลาง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และรัสเซีย เป็นต้น แต่ป่าไม้เหล่านี้ก็ยังคงกำลังถูกคุกคามจากมนุษย์โลกและกำลังถูกทำลายลงเรื่อย ๆ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนพื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว นั้นเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองแร่ การสูญเสียพื้นที่ป่าเนื่องจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐบาล การทำลายป่าเพื่อการทำไร่ การเลี้ยงสัตว์และการนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ โดยพบว่า การตัดไม้ออกจากป่าในรูปท่อนซุง ถูกลำเลียงเข้าสู่โรงเลื่อยเพื่อแปรรูปต่างๆ นั้น เป็นวิธีการที่ทำลายป่าไม้อย่างรวดเร็ว ในแต่ละปีประมาณกันว่ามีการทำลายป่าเพื่อนำท่อนซุงออกมาใช้ประโยชน์คิดเป็นพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 50,000 ตารางกิโลเมตร ประเทศที่มีการทำลายป่าในอัตราสูงมากที่สุด คือ ไนจีเรีย (ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. 2544 : 281-282)

อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงเนื่องจากการใช้ไม้เพิ่มมากขึ้น การตัดไม้โดยไม่มีการปลูกทดแทน ไม่มีการกำหนดกฎ กติกา และการจำกัดปริมาณการตัดไม้ จึงทำให้ประสบกับปัญหาการขาดแคลนไม้และต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศ สำหรับประเทศ

ไทยพบว่า ในปี พ.ศ.2545 ภาคอุตสาหกรรมมีการนำเข้าไม้จากต่างประเทศ ประมาณร้อยละ 98.66 แนวโน้มในอนาคตการนำเข้าไม้จากต่างประเทศจะประสบปัญหาและมีเงื่อนไข่มากยิ่งขึ้นเพราะประเทศผู้ส่งออกเริ่มระงับการส่งออกไม้ และประเทศนำเข้ามักถูกโจมตีจากนักอนุรักษ์ว่าระงับการทำให้ของตนเองแต่ส่งเสริมการตัดไม้จากป่าธรรมชาติของประเทศอื่น ซึ่งในขณะนี้ได้มีการนำประเด็นดังกล่าว มาใช้เป็นเงื่อนไขทางการค้าในเวทีโลก (ชาคริต โภชะเรือง. 2548 : เว็บไซต์)

การสูญเสียป่าไม้ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต ทำให้ปริมาณสัตว์ป่าและสัตว์น้ำลดลง ทำให้เกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ คือ เกิดความแห้งแล้งเนื่องจากฝนไม่ตก เกิดอุทกภัยเนื่องจากพื้นดินไม่ซับน้ำ พื้นที่ชายฝั่งทะเลพังทลายเนื่องจากขาดต้นไม้กั้นคลื่นลม จนทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ ระหว่างนายทุนกับชาวบ้าน ปัญหาดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมชนบทอย่างมาก ประเด็นสำคัญที่กำลังเป็นปัญหาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอยู่ในขณะนี้ก็คือ ทำให้อากาศร้อนขึ้น อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ซึ่งเรียกว่า “ภาวะโลกร้อน” (Global Warming) จนมีการคาดการณ์ว่าภาวะโลกร้อนจะทำให้ฤดูกาลต่าง ๆ เปลี่ยนแปลง ธารน้ำแข็งขั้วโลกละลายมากขึ้นส่งผลให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น พื้นที่ชายฝั่งทะเลจะได้รับผลกระทบ พื้นที่บางแห่งอาจกลายเป็นทะเลทราย พื้นที่บางแห่งจะประสบปัญหาน้ำท่วมหนักและอาจจมหายไปอย่างถาวร ประชาชนจะขาดแคลนอาหารและน้ำดื่ม สิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ก็จะค่อยๆ ล้มตายลง ปริมาณผลผลิตเพื่อการบริโภคโดยรวมจะลดลง และจะทำให้มีจำนวนผู้อดอยากเพิ่มขึ้นถึง 60-350 ล้านคน

สำหรับสถานการณ์ด้านป่าไม้ของประเทศไทยในช่วง 40 กว่าปีที่ผ่านมานั้น มีการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปถึง 67 ล้านไร่ หรือโดยเฉลี่ยปีละประมาณ 1.6 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.15 ของพื้นที่ประเทศทั้งหมด (สถานการณ์ป่าไม้. 2550 : เว็บไซต์) โดยพบว่า ในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 171 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งประเทศ แต่ในปี พ.ศ. 2547 พื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียงประมาณ 104.6 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.69 ของพื้นที่ทั้งประเทศ (รายงานพิเศษวันต้นไม้ประจำปีของชาติ ปี 2549. 2549 : เว็บไซต์)

สาเหตุการลดลงของพื้นที่ป่าไม้เกิดจากการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและใช้ทำการเกษตร โดยพบว่า ในปี พ.ศ.2540-2541 มีการตัดไม้ทำลายป่ามากที่สุดทางภาคเหนือในพื้นที่ป่าสาละวิน ป่าทุ่งแสลงหลวง และป่าแม่ยม ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

มีการลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ในป่าทับลานและป่าดงใหญ่ในลักษณะที่เป็นขบวนการใหญ่ ส่วนทางภาคตะวันตก พบร่องรอยของการลักลอบตัดไม้และแปรรูปไม้ในพื้นที่ป่าของจังหวัด กาญจนบุรี บริเวณห้วยแม่วังษ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติศรีนครินทร์ถึง 3 แห่ง และที่จังหวัด อุทัยธานีก็เช่นเดียวกัน นอกจากปัญหาการบุกรุกทำลายป่าแล้ว ยังพบปัญหาการเกิดไฟป่า การเผาป่าล่าสัตว์ เผาเพื่อทำไร่เลื่อนลอย และเผากำจัดวัชพืช จนส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงจำนวนมาก จากสถิติการเกิดไฟป่า ในปี พ.ศ.2539-2549 พบว่า ในปี พ.ศ.2539 เกิดไฟป่าเผาผลาญพื้นที่ ป่ามากที่สุด เป็นจำนวนถึง 12,130,450 ไร่ และเผาผลาญน้อยที่สุด จำนวน 53,884 ไร่ แต่หลังจากนั้นก็กลับพบว่า ระหว่างเดือนตุลาคม 2549 – เมษายน 2550 เกิดไฟป่าเผาผลาญพื้นที่ เป็นจำนวนถึง 115,260.8 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ป่าในภาคเหนือ จำนวน 54,580.3 ไร่ (สถิติ การเกิดไฟป่า. ม.ป.ป. : เว็บบไซต์)

ปัญหาการสูญเสียป่าไม้ในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทางภาคใต้และ ภาคเหนือ ดังเช่น กรณีเหตุการณ์อุทกภัยทางภาคใต้เมื่อปลายปี พ.ศ.2531 ทำให้เกิดกระแสการต่อต้านของมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งราษฎรที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่า รัฐบาลจึงได้ระงับการทำไม้ ในภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปเป็นการชั่วคราว มวลชนเกือบทุกแขนงต่างเร่งรัดให้รัฐบาล ยกเลิกสัมปทานทำไม้ทั้งหมด จนในที่สุดรัฐบาลได้ออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติพุทธศักราช 2498 เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2532 หลังจากนั้นได้มีคำสั่งกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ที่ 32/2532 เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2532 ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้ยกเลิก การให้สัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ ส่วนพื้นที่ที่มีสภาพป่าสมบูรณ์ให้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้แล้วก็ตาม การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพบว่า ช่วงก่อนยกเลิกสัมปทานป่าไม้ ในปี พ.ศ.2525-2532) พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย โดยเฉลี่ยปีละ 1.2 ล้านไร่ แต่ภายหลังการ ยกเลิกสัมปทานป่าไม้ ในปี พ.ศ.2532-2538 ก็ยังพบปัญหาการบุกรุกทำลายป่าโดยเฉลี่ยปีละ 1.2 ล้านไร่เช่นเดิม ส่วนทางภาคเหนือนั้น พบว่า เกิดอุทกภัยร้ายแรงในปี พ.ศ.2544-2545 ที่บ้าน น้ำก้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่อำเภอวังจั่นจังหวัดแพร่ และอีกหลายอำเภอ ในจังหวัดสุโขทัย ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรเสียหายเป็นอย่างมาก ส่วนพื้นที่ป่าไม้ใน ภาคตะวันออกก็พบว่ามีกรบุกรุกทำลายป่าเช่นเดียวกัน โดยพบว่า ในปี พ.ศ.2504 พื้นที่ป่าไม้ใน ภาคตะวันออกมีอยู่ร้อยละ 58.0 ของพื้นที่ทั้งหมดของภาค แต่ในปี พ.ศ.2538 พื้นที่ป่าไม้กลับ

ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 20.8 ของพื้นที่ทั้งหมดของภาคเท่านั้น โดยมีอัตราการลดลงโดยเฉลี่ยร้อยละ 2.6 ต่อปี (การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ, 2550 : เว็บไซต์)

สำหรับพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดตราด พบว่า ในปี พ.ศ.2516 และปี พ.ศ.2519 พื้นที่ป่าไม้ ถูกทำลายเป็นจำนวนมากเนื่องจากการขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและการขาดการบำรุงรักษา เนื้อที่ในป่าสัมปทาน จากการเปรียบเทียบกับพื้นที่ป่าไม้ พบว่า ในปี พ.ศ.2507 พื้นที่ป่าไม้มีอยู่ ร้อยละ 65.8 ของพื้นที่จังหวัด แต่ในปี พ.ศ.2519 พื้นที่ป่าไม้เหลือเพียงร้อยละ 34 เท่านั้น โดยถูกทำลายไปกว่า 100,000 ไร่ ส่งผลให้ต้นน้ำลำธารเสียหาย ปริมาณน้ำในลำน้ำสายสำคัญของ จังหวัดลดน้อยลง ฤดูฝนมักจะเกิดปัญหาน้ำหลากไหลพัดพาไปตกตะกอนตามพื้นที่ราบจน ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อการทำเกษตรกรรมอย่างมาก (มาริสสา โกเศษะโยธิน, 2543 : 28) ในปี พ.ศ. 2525-2536 มีการสำรวจพื้นที่ป่าไม้ จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียม พบว่า พื้นที่ป่าไม้ใน จังหวัดตราดยังลดลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2525 พื้นที่ป่าไม้เหลือเพียงร้อยละ 28.17 และในปี พ.ศ.2536 พื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 27.42 (เนื้อที่ป่าไม้, ม.ป.ป. : เว็บไซต์) โดยพบว่า สาเหตุการลดลงของพื้นที่ป่าไม้นั้น เกิดจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้งและ ถูกคลื่นพายุ ซัดฝั่ง ตลอดจนการทำเหมืองพลอยในเขตอำเภอบ่อไร่ ส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วม อยู่เสมอ

ในปี พ.ศ.2543 ได้มีการสำรวจพื้นที่ในจังหวัดตราด จากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat 5 TM (ข้อมูลช่วงเดือนมกราคม-เมษายน 2543) พบว่า จังหวัดตราดมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 936.8 ตาราง กิโลเมตร แยกเป็นพื้นที่ป่าบก จำนวน 843.7 ตารางกิโลเมตร ป่าชายเลน จำนวน 93.1 ตาราง กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 33.23 ของพื้นที่ในจังหวัด ต่อมาในปี พ.ศ.2547 ได้ทำการสำรวจพื้นที่ อีกครั้ง และเมื่อวิเคราะห์จากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat-5 พบว่า จังหวัดตราดมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 965 ตารางกิโลเมตร แยกเป็นพื้นที่ป่าบก จำนวน 861.3 ตารางกิโลเมตร ป่าชายเลน จำนวน 103.7 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 34.23 ของพื้นที่ในจังหวัด (เนื้อที่ป่าไม้, ม.ป.ป. : เว็บไซต์) และเมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ว่า ในปี พ.ศ.2547 พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัด ตราดมีจำนวนมากกว่าในปี พ.ศ.2543 จำนวน 28.2 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 1 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2507 กลับพบว่า พื้นที่ป่าไม้ในปี พ.ศ.2547 นั้นเหลือน้อยกว่าในปี พ.ศ.2507 ถึงร้อยละ 31.57 จากเดิมที่มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 65.8

ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าในจังหวัดตราดที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชนอย่างรุนแรง เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2524 ที่ชุมชนบ้านเปร็ดไถ หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมืองตราด สาเหตุเกิดจากการบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำนาถุ้งของนายทุนจากจังหวัดสมุทรปราการและสมุทรสาคร ซึ่งได้ร่วมมือกับนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาทำนาถุ้งโดยการเช่าที่นาของชาวบ้าน และให้ข้อเสนอกับชาวบ้านว่าจะสร้างคันดินกั้นน้ำเค็มให้ชาวบ้านหลงเชื่อจึงร่วมลงชื่อยินยอม แต่แล้วนายทุนก็ไม่ได้ทำให้ เพียงแต่ขุดคลองขวางกั้นระหว่างพื้นที่ป่าของชาวบ้านกับป่าสงวนแห่งชาติออกจากกันเท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาน้ำเค็มไหลเข้าสู่ป่า ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันผลักดันนายทุนออกจากพื้นที่ และในที่สุดการขับไล่ประสบความสำเร็จในปี พ.ศ.2529 หลังจากนั้นชาวบ้านจึงร่วมกันปลูกป่าและทำการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำควบคู่ไปด้วย

ความสำเร็จในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านเปร็ดไถ เป็นกรณีตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นในจังหวัดตราด กอปรกับรัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการปลูกป่าชุมชนทั่วประเทศตามโครงการพัฒนาชุมชนของกรมป่าไม้ ในปี พ.ศ.2529 การปลูกป่าจึงได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา และในปี พ.ศ.2537 หมู่บ้านทางควาย หมู่ที่ 4 ตำบลแสนตุ้ง อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวด้วย และในปี พ.ศ.2545 ได้ดำเนินการปลูกป่าตามโครงการพระราชเสาวนีย์ แต่การปลูกป่าดังกล่าวไม่ได้รับการดูแลมากนัก ปลูกแล้วก็ปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ บางส่วนได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำท่วมก็ตายลง ดังนั้น ในปี พ.ศ.2546 ผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านทางควายได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของป่าไม้ อีกทั้งมีการเล่าลือว่าจะมีนายทุนมาบุกรุกทำนาถุ้ง เกรงว่าจะเกิดปัญหาดังเช่นกรณีชุมชนบ้านเปร็ดไถ จึงได้ไปปรึกษากับพระสุบิน ปณีโต ประธานที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด ซึ่งได้ให้คำแนะนำว่า ควรดำเนินการปลูกป่าเพิ่มขึ้นและให้ชุมชนช่วยกันดูแลรักษาเพื่อป้องกันการบุกรุกจากนายทุน ชุมชนจึงได้ร่วมกันดำเนินการปลูกป่าเพิ่มขึ้นและดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

การจัดการป่าของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านทางควายเป็นกรณีตัวอย่างแก่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น นอกจากนั้น พระสุบิน ปณีโต ยังได้ให้คำแนะนำว่า หมู่บ้านที่มีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ซึ่งว่างเปล่าไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์อื่นใดนั้น ชุมชนควรร่วมกันดำเนินการปลูกป่าแล้วนำรายได้มาจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุและนำไปพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังเป็นการลดภาวะโลกร้อนอีกด้วย ในปี พ.ศ.2548 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านคลองพืด หมู่ที่ 10 ตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด จึงได้ร่วมกันดำเนินการปลูกป่าขึ้นอีกหนึ่งกลุ่ม

และในปี พ.ศ.2549 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อีกหลายกลุ่มได้มีการปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดตราด

การจัดการป่าวัฒนธรรมของหมู่บ้านบ้านเปร็ดใน หมู่บ้านทางควาย และหมู่บ้านคลองพืด ล้วนเกิดจากผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และสมาชิก ซึ่งเป็นผู้มีคุณธรรมและมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สำหรับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเกิดขึ้นจากการจัดตั้งโดยพระสุบิน ปณีโต ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น พระสุบิน ปณีโต ได้ใช้หลัก “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ด้วยการแปรคำสอนที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม สอนให้ชาวบ้านรู้จักขยันหมั่นเพียรบากบั่นในการหาทรัพย์ วางแผนร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างเหนียวแน่นจริงจัง ไม่ทอดย ู่จักประหยัดเก็บออม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นการสร้างมิตรเพื่อการ ทำงานเป็นทีม มีการดำรงชีวิตอย่างสมถะ รู้จักประมาณตนให้เป็นไปอย่างพอเพียง และมีการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมแก่ฐานะ ให้ชาวบ้านมีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันโดยการนำเงินมารวมกัน ในลักษณะการออม และให้สมาชิกที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจได้กู้เงินเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพ การบริหารงานให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มทุกขั้นตอน และทุกขั้นตอน กิจกรรมสอดแทรกหลักธรรมไว้ในกิจกรรมเพื่อตัดความเห็นแก่ตัว ให้มีคุณธรรมและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการตั้งกฎเกณฑ์ในเรื่องการแบ่งปันผลกำไร เมื่อกู้เงินได้นำดอกผลมาจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจศพ ทุนการศึกษาและนำไปพัฒนาชุมชน การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นไปในลักษณะเรียนรู้คู่กับการทำงาน ทำให้สมาชิกคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น ส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ และมีการเชื่อมโยงกิจกรรมไปสู่การจัดการป่าวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด” เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยการจัดการป่าวัฒนธรรม โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของป่าไม้ และให้ความร่วมมือร่วมใจในการจัดการป่าวัฒนธรรม เพื่อรักษาป่าให้เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร และแหล่งอาชีพของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น และเป็นฐานรากของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและองค์ความรู้ของการจัดการป่าวัฒนธรรม จังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการป่าวัฒนธรรมโดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสำรวจ (Basic Survey) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview Guide) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การประเมินผลการจัดกิจกรรม ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธี Investigator Triangulation และนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ การนำเสนอข้อมูลโดยสรุปให้ตรงตามประเด็นความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่ในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกพื้นที่ที่มีการจัดการป่าวัฒนธรรมในจังหวัดตราด จำนวน 6 หมู่บ้าน จำแนกเป็นหมู่บ้านที่มีป่าชายเลน 3 หมู่บ้าน และเป็นหมู่บ้านที่มีป่าบก 3 หมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยทำการเลือกพื้นที่โดยการมองภาพรวมของการจัดการป่า และทำการเลือกหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงด้านการจัดการป่า เป็นหมู่บ้านที่มีจัดการป่าตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป และเป็นหมู่บ้านที่มีการจัดการป่าระหว่าง 1-5 ปี ทำให้ได้พื้นที่ในการวิจัย ดังนี้

1) หมู่บ้านที่มีป่าชายเลน จำนวน 3 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีการจัดการป่าวัฒนธรรมรูปแบบของกลุ่มสาระสมทรัพย์ 1 หมู่บ้าน รูปแบบของภาครัฐ 1 หมู่บ้าน และรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน 1 หมู่บ้าน ได้แก่

- 1.1) บ้านเปรี๊ตโน หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด
- 1.2) บ้านกลาง หมู่ที่ 6 ตำบลแหลมงอบ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด
- 1.3) บ้านสวนมะพร้าว หมู่ที่ 7 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่

2) หมู่บ้านที่มีป่าบก จำนวน 3 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีการจัดการป่าวัฒนธรรม รูปแบบของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่

2.1) บ้านทางควาย หมู่ที่ 4 ตำบลแสนตุง อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด

2.2) บ้านคลองพืด หมู่ที่ 10 ตำบลห้วยเร้ง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

2.3) บ้านรื่นรมย์สามัคคี หมู่ที่ 9 ตำบลสะตอ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่มีการจัดการป่าวัฒนธรรม หัวหน้าหน่วยงาน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้และที่ดินในจังหวัดตราด ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 (น้ำเชี่ยว) จังหวัดตราด สำนักงานที่ดินจังหวัดตราด สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดตราด สำนักงานจังหวัดตราด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตราด ที่ว่าการอำเภอเมืองตราด ที่ว่าการอำเภอคลองใหญ่ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัดตราด ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหารจัดการป่าบกและป่าชายเลน ประชาชนที่ปรึกษากลุ่มสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด (พระสุบิน ปณีโต) ผู้ประสานงานโครงการปลูกป่า คณะกรรมการสมาคมสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมตราด/คณะกรรมการอุดมการณ์ ผู้นำชุมชน ประชาชนกลุ่มสะสมทรัพย์ ประชาชนกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ชาวบ้านที่มีความรู้ในการจัดการป่า หมอดินอาสา และเจ้าอาวาส

2) กลุ่มตัวอย่าง ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General) จำนวน 204 คน ได้แก่

2.1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในแนวคิด จำนวน 34 คน ทำการเลือกโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

2.1.1) ภาครัฐ จำนวน 15 คน ได้แก่ หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้และที่ดิน 15 หน่วยงาน หน่วยงานละ 1 คน รวม 15 คน ประกอบด้วย หัวหน้าสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 4 (น้ำเชี่ยวตราด) เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตราด ปฏิรูปที่ดินจังหวัดตราด หัวหน้าสำนักงานจังหวัดตราด พัฒนาการจังหวัดตราด หัวหน้าสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัดตราด

นายอำเภอเมืองตราด นายอำเภอคลองใหญ่ นายกองกิจการบริหารส่วนตำบล จำนวน 6 ตำบลๆ ละ 1 คน รวม 6 คน

2.1.2) ภาคเอกชน/ชุมชน จำนวน 13 รูป/คน ได้แก่ ประธานที่ปรึกษากลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด (พระสุบิน ปณีโต) ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์/ประธานกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา/คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 คน รวม 6 คน ชาวบ้านที่มีความรู้ในการจัดการป่าไม้ หมอдинอาสา เจ้าอาวาสและสมาชิกกองกิจการบริหารส่วนตำบลในหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน รวม 6 คน/รูป และผู้นำชุมชน 6 คน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 คน รวม 6 คน

2.2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ผู้ปฏิบัติโดยตรง จำนวน 80 คน ทำการเลือกโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐจาก 15 หน่วยงาน ๆ ละ 3 คน รวม 45 คน คณะกรรมการบริหารจัดการป่าชายเลน จำนวน 3 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวม 15 คน คณะกรรมการบริหารจัดการป่าบก จำนวน 3 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวม 15 คน ผู้ประสานงานโครงการปลูกป่า และคณะกรรมการสมาคมสัจจะพัฒนาคุณธรรมตราด/คณะกรรมการอุดมการณ์ จำนวน 5 คน

2.3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 90 คน ใช้วิธีสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) ประกอบด้วย ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ในการป่าวัฒนธรรม จำนวน 6 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวม 30 คน ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมแต่ได้รับประโยชน์ในการป่าวัฒนธรรม จำนวน 6 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวม 30 คน และชาวบ้านที่มีส่วนร่วมแต่ไม่ได้รับประโยชน์จากในการป่าวัฒนธรรม จำนวน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน รวม 30 คน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด” ได้ข้อสรุปดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและองค์ความรู้ของการจัดการป่าวัฒนธรรม จังหวัดตราด พบว่าป่าวัฒนธรรมในจังหวัดตราดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและในที่สาธารณะประโยชน์ การจัดการป่าวัฒนธรรมมักกระทำด้วยการปลูกป่าเป็นสำคัญ โดยทำการปลูกป่าชายเลนก่อนป่าบก สาเหตุเนื่องมาจากการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้งของนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่น จากการ

ให้สัมปทานของภาครัฐ และจากการคัดเซาะชายฝั่งจากคลื่นลมทะเล จนส่งผลกระทบต่อทรัพยากรชายฝั่งลดลง สำหรับพันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูกป่าชายเลนนั้นในอดีตมีการปลูกไม้หลายชนิดซึ่งชุมชนเก็บหามาจากพื้นที่ป่านั้น ๆ ต่อมาได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากกรมป่าไม้ ปัจจุบันนิยมปลูกไม้โกงกางเนื่องจากมีรากยึดแน่นสามารถป้องกันการกัดเซาะของคลื่นลมทะเลได้ดี ส่วนการปลูกป่าบกในอดีตนั้นเป็นการเข้าร่วมโครงการพัฒนาป่าชุมชนของกรมป่าไม้ แล้วจึงพัฒนามาเป็นการปลูกป่าเพื่อป้องกันการบุกรุกจากนายทุน ปัจจุบันการปลูกป่าบกมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไม้ไปขายหารายได้จัดเป็นสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ที่เจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ รวมทั้งนำไปพัฒนาชุมชนและตั้งเป็นกองทุนในการจัดการป่า พันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูกป่าบกมักเป็นไม้เศรษฐกิจในอดีตได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและกรมป่าไม้ การจัดการป่าใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ชุมชนตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนรวม มีการตั้งกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่า สำหรับไม้ใช้สอยนั้นอนุญาตให้นำไม้ไปสร้างหรือซ่อมแซมบ้าน วัด โรงเรียน และสถานที่ราชการ โดยมีการปลูกป่าทดแทน แต่ป่าชายเลนบางแห่งไม่อนุญาตให้ตัดไม้ และให้ชุมชนเก็บหาพืชผัก สมุนไพร สัตว์น้ำ รวมทั้งให้สมาชิกปลูกพืชแซมในพื้นที่ป่าบก สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง มีการจัดการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ระบบนิเวศโดยสร้างวิทยากรท้องถิ่นและมัคคุเทศก์น้อย จัดที่พักโฮมสเตย์ นำรายได้ไปเป็นกองทุนในการจัดการป่าโดยมีภาคเอกชนร่วมสมทบ ส่วนป่าบกมีการตัดไม้ขายนำรายได้ไปเป็นทุนในการปลูกป่าทดแทน และจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิก

2. แนวทางการจัดการป่าวัฒนธรรมโดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าวัฒนธรรม

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ยึดหลักธรรม “อุฏฐานสัมปทา” คือ ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียรหรือการ “หาเป็น” หมายถึง เป็นผู้ขยันในการหาทรัพย์ เนื่องจากป่าไม้ให้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนควรร่วมมือร่วมใจอย่างเหนียวแน่นในการแก้ไขปัญหา และร่วมมือกันดำเนินการปลูกป่าทั้งป่าชายเลนและป่าบก ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากไม้ใช้สอย พืชผัก สมุนไพรและสัตว์น้ำ จัดการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น การจัดการป่าวัฒนธรรมควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด โดยการจัดทำประชาคมหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นและออกเสียงตัดสินใจเพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการป่า หน่วยงานภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชนและ

ปราชญ์ชาวบ้านควรให้ข้อมูล แนวคิด หลักการ กฎหมาย กระบวนการจัดการป่าและความรู้ทางวิชาการในการจัดการป่าวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้เข้าร่วมเข้าร่วมประชุมก่อนที่จะให้ชุมชนได้ตัดสินใจในการวางแผนการจัดการป่า

2.1.2 การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ ยึดหลักกรรม “กัลยาณมิตตตา” คือ การ “สร้างคนเป็น” หมายถึง การทำงานเป็นทีม เป็นผู้ที่มิศีล มิธรรม เป็นผู้เสียสละ เห็นแก่ส่วนรวม ชุมชนควรให้ความร่วมมือร่วมใจในการวางแผนการจัดการป่า คัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อร่วมกันทำงานเป็นทีม ผู้ร่วมงานต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม มีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนความรู้ทางวิชาการและกระบวนการจัดการป่า ชุมชนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทุกครัวเรือน เช่น การปลูก การตัดสาบ การตัดหญ้า ใส่ปุ๋ย ทำแนวกันไฟ เก็บขยะ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจะทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของในผืนป่า เกิดความหวงแหน และช่วยกันดูแลรักษาป่าไว้ให้ยั่งยืนต่อไป

2.1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ยึดหลักกรรม “สมชีวิตา” คือ ความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม หรือการ “ใช้เป็น” คือ ควรให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าตามความจำเป็นเหมาะสม โดยคำนึงถึงความยั่งยืนและมีความเสมอภาค กำหนดกฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ หรือข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อรักษาป่าไว้ให้เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหารและแหล่งอาชีพของชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าจะต้องคำนึงถึงความยั่งยืน การตัดไม้จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการตัดไม้ วิธีการตัดไม้ อายุของไม้ที่จะตัด และปริมาณของไม้ โดยการจำกัดปริมาณการตัดฟันหรือการตัดไม้ออกจากป่า การตัดฟันต้องไม่เกินกำลังผลิตของป่าไม้ ป่าชายเลนควรตัดแบบเลือกตัด เพราะถ้าตัดหมดจะทำให้เกิดผลกระทบต่อชายฝั่งและระบบนิเวศ เนื่องจากป่าชายเลนสามารถป้องกันการพังทลายของดินชายฝั่ง ลดความรุนแรงของลมพายุ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ ส่วนป่าบกสามารถตัดได้สองวิธี คือ การตัดแบบเลือกตัดและแบบตัดหมด และเมื่อตัดแล้วให้ทำการปลูกทดแทน รายได้จากการจัดกิจกรรมควรนำไปจัดตั้งเป็นกองทุนในการจัดการป่า กองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ เจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ และกองทุนในการพัฒนาชุมชน โดยจัดตั้งเป็นกองทุน 5 กองทุน คือ (1) กองทุนบ้านาญผู้สูงอายุ ผู้ที่เจ็บป่วย หรือทุพพลภาพ ร้อยละ 50 (2) กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 20 (3) กองทุนในการจัดการป่า กองทุนการศึกษา และกองทุนเพื่อช่วยเหลือบรรเทาด้านสาธารณภัย เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ วาตภัย จัดสรรให้แต่ละกองทุน ๆ ละ ร้อยละ 10

2.1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ยึดหลักกรรม “อารักขสัมปทา” คือ “เก็บเป็น” หมายถึง การสร้างนิสัยรักการเก็บออม มัธยัสถ์ เก็บรักษาทรัพย์ที่รวบรวมมาจาก น้ำพักน้ำแรง ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการควบคุมและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อร่วมกันดูแลรักษาป่าไว้ให้เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหารและแหล่งอาชีพของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยสังเกตการเจริญเติบโตของต้นไม้ พืชผัก สมุนไพร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า และแมลงต่างๆ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ควรมี บทลงโทษในการฝ่าฝืนการกระทำที่เป็นการบุกรุกทำลายป่าและสิ่งแวดล้อม

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยการจัดการป่า วัฒนธรรม ยึดหลักกรรม “อุภูฐานสัมปทา” หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร คือ “หา เป็น” ขยันขันแข็งในการทำงาน รู้จักใช้ปัญญาคิดหาวิธีการที่เหมาะสมแก่กาลเทศะ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ผลงาน รู้วิธีการจัดการ วิธีการทำ และวิธีการดำเนินการทางเศรษฐกิจ อันจะทำให้งาน อาชีพของตนสำเร็จได้ผลดี ดังนั้น ชุมชนควรร่วมกันวางแผนปรับปรุงเทคนิควิธีการผลิต การ แปรรูปผลผลิตที่ได้จากป่าและการหาค่าจำหน่ายผลผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต ซึ่งจะส่งผล ให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้น ดังนี้

2.2.1 การผลิต ป่าเป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหารและแหล่งอาชีพของชุมชน ชุมชนใดมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ชาวบ้านก็จะได้รับประโยชน์มาก ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชน ดีขึ้น ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน เอกชน และชาวบ้านในชุมชนควร ให้สนับสนุนเงินทุนและวัตถุดิบเพื่อใช้ในการจัดการป่าวัฒนธรรม ดังนี้

2.2.1.1 เงินทุน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน เอกชน และ ชาวบ้านในชุมชนควรให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน กิจกรรม ที่ชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ก็ไม่ต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณ เช่น การเพาะพันธุ์ กล้าไม้ การก่อสร้างที่ชาวบ้านสามารถช่วยกันลงแรงได้ เมื่อชุมชนมีรายได้จากผลผลิตก็จะมีทุน ในการจัดการป่าโดยไม่ต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณอีกต่อไป และเนื่องจากจังหวัดตราด มีลักษณะพื้นที่ติดต่อกับทะเล ชุมชนจึงควรดำเนินการปลูกป่าทั้งป่าชายเลนและป่าบก ในพื้นที่ สาธารณะประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่ริมทะเล ริมถนน ริมคลอง ริมสระน้ำ ริมห้วย หนอง คลอง บึง ที่หัวไร่ปลายนา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน โดยทำการขออนุญาต จากองค์การบริหารท้องถิ่น เทศบาล และอำเภอ หากชุมชนใดไม่มีที่สาธารณะประโยชน์อาจ

รวมกลุ่มทำการซื้อที่ดินในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อทำการปลูกป่าได้ เมื่อชุมชนมีรายได้จากผลผลิตก็จะมีทุนในการจัดการป่าโดยไม่ต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณอีกต่อไป

2.2.1.2 วัตถุประสงค์ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรท้องถิ่นและองค์กรชุมชน ควรให้การสนับสนุนวัตถุประสงค์ในการจัดการป่า ได้แก่ พันธุ์ไม้ ปุย ป้ายประชาสัมพันธโครงการ ป้ายติดแสดงพันธุ์ไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำ สำหรับการจัดการหาพันธุ์ไม้นั้นสามารถดำเนินการได้ 4 ลักษณะ คือ (1) การรับบริจาค (2) การจัดซื้อ (3) การเพาะพันธุ์กล้าไม้ และ (4) การเก็บหาพันธุ์ไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ และควรเลือกพันธุ์ไม้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และวัตถุประสงค์ของการใช้งาน ดังนี้

1) ป่าชายเลน ควรเลือกพันธุ์ไม้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่โดยสังเกตดูว่าบริเวณนั้นมีพันธุ์ไม้อะไรขึ้นอยู่หรือเคยมีพันธุ์ไม้อะไรขึ้นอยู่ แล้วจึงตัดสินใจเลือกพันธุ์ไม้ชนิดนั้นมาปลูก และต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมที่พันธุ์ไม้แต่ละชนิดขึ้นอยู่และเจริญเติบโตได้ดี โดยพิจารณาจากสภาพพื้นที่ที่น้ำท่วม บริเวณที่อยู่ติดริมฝั่งทะเลหรือแม่น้ำจะมีน้ำท่วมถึงอยู่เสมอ ควรปลูกโกงกาง แสม ลำพู ลำแพน บริเวณที่อยู่ด้านในมีน้ำท่วมเป็นครั้งคราวควรปลูกถั่ว พังกาหัวสุม โปรง ตะบูน ตาคุ่ม และควรมีการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การวางปะการังเทียม การจัดการเรียนรู้และการท่องเที่ยว โดยจัดที่พักโฮมสเตย์ และจำหน่ายสินค้าหรือของที่ระลึก ซึ่งจะส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

2) ป่าบก ควรปลูกไม้หลาย ๆ ชนิด เช่น ไม้เศรษฐกิจ ไม้ป่า ไม้มงคล ไม้ในพุทธประวัติ ไม้ที่หายาก ไม้พื้นบ้าน สมุนไพร และปลูกพืชแซมหรือพืชร่วมขณะที่ดินไม้ยังเล็กลง ในช่วง 1-3 ปีแรก เช่น มันสำปะหลัง สับปะรด เป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย

2.2.2 การแปรรูปผลผลิตที่ได้จากป่า ชุมชนควรร่วมกันคิดค้นหาวิธีการแปรรูปผลผลิตจากป่าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิต การใช้ประโยชน์จากไม้ควรใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด ตั้งแต่ลำต้น กิ่ง ใบ ดอก ผล ราก ไม้ใช้สอยสามารถนำไปแปรรูปเป็นเครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เครื่องดนตรี ใช้เป็นพลังงาน เช่น ทำฟืน ถ่าน พืชผักสามารถนำไปแปรรูปได้โดยการตากแห้ง คอง หรือทำเป็นอาหารสำเร็จรูป สมุนไพรสามารถนำไปทำยารักษาโรค ประกอบอาหาร ทำเครื่องสำอาง สัตว์น้ำสามารถนำไปแปรรูปโดยการตากแห้งหรือทำเป็นอาหารสำเร็จรูป และสามารถส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวและเรียนรู้ระบบนิเวศ โดยจัดที่พักโฮมสเตย์

จัดทำอาหารพื้นบ้านโดยนำผลผลิตจากป่ามาประกอบอาหารต้อนรับแขก จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคและของ ที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว จัดงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยดำเนินการในลักษณะกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มช่างซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักเรียน และกลุ่มเยาวชน

2.2.3 การตลาดจำหน่ายผลผลิต การจำหน่ายผลผลิตจากป่าที่ไม่ได้เกิดจากการจัดกิจกรรมในลักษณะการรวมกลุ่ม เช่น การเก็บหาพืชผัก สมุนไพรและสัตว์น้ำ สามารถนำผลผลิตไปจำหน่ายได้ด้วยตนเอง ส่วนการจำหน่ายผลผลิตจากป่าที่เกิดจากการจัดกิจกรรมในลักษณะการรวมกลุ่ม เช่น เครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ ของที่ระลึก ควรจำหน่ายโดยการจัดลานค้าชุมชน และนำไปจำหน่ายในงานประจำปีของจังหวัดตราด หรือนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้ที่มาศึกษาดูงาน ซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตมีอำนาจต่อรองในระบบตลาดได้โดยไม่ถูกกดราคา เพื่อให้ผู้บริโภคได้ซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการขยายตลาดและสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัยได้แนวทางการจัดการป่าวัฒนธรรมโดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด เป็นการดำเนินงานที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจกันอย่างเหนียวแน่นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ใช้หลักพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้านในชุมชน มีความขยันหาทรัพย์ ประหยัด เก็บออม ใช้จ่ายอย่างเหมาะสมแก่ฐานะ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการสร้างมิตร ร่วมกันทำงานเป็นทีมโดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อร่วมกันบริหารจัดการป่า ลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงเงินตรา สังคม คุณค่าทางจิตใจ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ยึดองค์รวมเป็นหลัก จนชุมชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ ให้ความร่วมมือร่วมใจในการจัดการป่าและร่วมกันดูแลรักษาป่าให้เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร แหล่งอาชีพ แหล่งความรู้ และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าโดยคำนึงถึงความอย่างยั่งยืน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้น มีความอยู่ดีกินดีอย่างถ้วนหน้าเสมอภาคกัน ส่งผลในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นฐานรากของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลการวิจัยพบว่า ถึงแม้ว่าการจัดการป่าชายเลนทำให้สัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ความต้องการของประชาชนก็เพิ่มมากขึ้นด้วย เนื่องจากมีการนำไปจำหน่ายนอกพื้นที่ และเป็นอาชีพหลักของชุมชน ดังนั้น สำนักงานประมงจังหวัดตราดควรส่งเสริมให้ชุมชนทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตและการส่งออก

1.2 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรส่งเสริมให้ชุมชนปลูกป่าในที่ดินทำกินของตนเอง เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า ทำให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าและมีรายได้เพิ่มขึ้น

1.3 สถานศึกษาควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้เรื่องของป่าไม้และระบบนิเวศจากสถานที่จริง เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา ทราบปัญหาและผลกระทบจากการทำลายระบบนิเวศ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของป่าและร่วมกันดูแลรักษาป่าให้ยั่งยืนต่อไป

1.4 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรส่งเสริมการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและรับฟังข้อเสนอแนะในการจัดการป่าวัฒนธรรม

1.5 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบางแห่งไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพ ดังนั้น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตราด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตราด สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดตราด ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพในการแปรรูปผลผลิตที่ได้จากป่า เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต เป็นการสร้างงานและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดตราดควรส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมการผลิตหรือแปรรูปผลผลิตจากป่าเพื่อสร้างอาชีพให้แก่นักเรียน นักศึกษาในระหว่างเรียน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ผลการวิจัย พบว่า พื้นที่บริเวณชายฝั่งถูกคลื่นกัดเซาะอยู่เสมอ จึงควรมีการวิจัยเรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะของคลื่นบริเวณชายฝั่ง เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัย เรื่อง การประเมินผลการจัดการป่าวัฒนธรรมโดยใช้หลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดตราด เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมและ หาแนวทางแก้ไขปัญหา

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการป่าวัฒนธรรมที่อื่นในจังหวัดตราด เพื่อทำการ เปรียบเทียบผลการดำเนินงาน และนำไปพัฒนาการจัดการป่าให้ดียิ่งขึ้น

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัย การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าวัฒนธรรม จังหวัดตราด เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.5 จากการวิจัยพบว่า พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลที่มีชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างแออัด มีน้ำเน่าเสียและส่งกลิ่นเหม็น ทำให้สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นหายไป จึงควรมีการวิจัยเพื่อศึกษา ผลกระทบและหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

2.6 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม จังหวัดตราด เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนา

2.7 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการป่าวัฒนธรรมจังหวัดอื่น เพื่อนำผลไปใช้ในการ พัฒนา และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

“การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ,” ห้องสมุดสิ่งแวดล้อมมูลนิธิสืบนาคะเสถียร.

ม.ป.ป. <http://www.seub.or.th/libraryindex/forest/forest_031.html> 15 มีนาคม 2550.

ชาคริต โภชะเรือง. “แผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการ (พ.ศ.2547-2556),” นโยบายสาธารณะภาคใต้. 7 ธันวาคม 2548. <http://www.southhpp.org/paper/276>
15 มีนาคม 2550.

ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. พัฒนาชนบทยั่งยืน สำหรับสาขาเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

“เนื้อที่ป่าไม้,” เปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย ระหว่างปี 2525-2536 เป็นรายจังหวัด.

ม.ป.ป. <<http://www.forest.go.th/stat/stat38/TAB1.html>>

มาริสสา โภเศษะโยธิน. การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านตะวันออก : ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด. สระแก้ว : ช. ดำรงชัยการพิมพ์, 2543.

“รายงานพิเศษวันต้นไม้ประจำปีของชาติ ปี 2549,” แนวหน้า 31 กรกฎาคม พ.ศ.2550. 10

พฤษภาคม 2549. <<http://www.naewna.com/news.asp?ID=7633>> 28 กรกฎาคม 2550.

“สถิติการเกิดไฟป่า,” ส่วนควบคุมไฟป่า สำนักป้องกัน ปราบปราม และควบคุมไฟป่า. ม.ป.ป.

<<http://www.dnp.go.th/forestfire/2546/firestatistic%20Th.htm>> 28 กรกฎาคม 2550.

“สถานการณ์ป่าไม้,” environ kids. 25 มกราคม 2550.

<<http://www.environnet.in.th/kids/kdoc/Situation47.doc>> 1 กรกฎาคม 2550.